

PREFAȚĂ

În această amplă lucrare, rod al unei cercetări scrupuloase conduse cu inteligență și cu multă dragoste, Élisabeth Behr-Sigel ne prilejuiește întâlnirea cu un destin. Destin al unui om frământat și genial, care, mai mult decât duhovnic, i-a fost prieten, destin totodată al unei Biserici, Biserica ortodoxă implantată în mod brutal, de o istorie tragică, în Europa de vest, prezență al cărei sens „călugărul Bisericii de Răsărit” nu a încetat să-l scruteze și să-l slujească.

Acest sens, pentru dânsul, era retrezirea unității creștine, reemergența Bisericii celei nedespărțite. Întrădăcinat într-un pământ provincial francez deschis către universal prin profeția de la La Salette, Lev Gillet, de foarte timpuriu menit întâlnirii dintre Apusul și Răsăritul creștine, a fost silit de conștiința sa, după dura enciclică *Mortalium animos*, unui dureros exod în afara Bisericii în care a fost botezat, a votului său monahal și a hirotoniei sale. Ca să anticipeze, cu titlu personal, Soloviev a inversat, dar pe potriva lui ca spirit, unirea pe care înăsprirea instituției părea de acum să o interzică. Un mare episcop ortodox, mitropolitul Evloghie, l-a primit foarte simplu să împreună-slujească, fără să-i ceară nici să se boteze din nou, nici mirungere, nici formulă de abjurare. Așa a fost sacramental integrat Lev Gillet în Biserica ortodoxă, fără a renege nimic din harurile primite în Biserica catolică, și încă revărsate de ea. Sfâșiat pe din afară, ca orice convertit de acest tip, de dualitatea

canonică a celor două Biserici, el nu a conceput niciodată relația lor ca pe una de înfruntare, de concurență, scurt spus: de exterioritate. „Ne unesc același Mântuitor și aceleași taine”, îi scria dânsul mamei sale. Și putea spune, ca o vorbă de duh, la sfârșitul vieții: „Sunt un preot catolic în plină comuniune cu Biserica ortodoxă”. Refuzând răspicat jurisdicția directă, universală, „cu adevărat episcopală”, a papalității asupra tuturor păstorilor și a tuturor credincioșilor, dânsul nu ignora faptul că sub această structură hipertrofiată, și de care adeziunea sa la ortodoxie îl elibera, își vedea încă de drum o viață creștină puternică și bună, fără ca nimic să-i despartă pe un Pr. Charles de Foucauld sau pe sfânta Tereza de Lisieux de un sfânt Serafim de Sarov sau de starețul Siluan. Și mai observa că sângele martirilor, în secolul nostru, spăla Biserica ortodoxă de păcatele sale istorice, o Biserică „stranie [...], atât de săracă și de slabă [...], o Biserică a contrastelor, deopotrivă atât de tradițională și atât de liberă, atât de arhaică și atât de vie [...], care adeseori n-a știut să acționeze, dar care știe să cânte, ca nicio alta, bucuria Paștilor”. Împotriva acelora dintre ortodocși care își ignoră propria tradiție și se închid într-un anticatolicism obsesiv, dânsul afirma că unitatea creștină ar fi de neconceput fără ministerul petrin, vocație a unei slujiri de smerenie și de iubire față de toate Bisericile particulare, câtuși de puțin totuși reductibilă la o vagă întâietate de onoare, ci dotat de prerogative reale pentru a arbitra problemele majore puse creștinătății în ansamblu. Nu a încetat niciodată să se roage pentru Roma, „pentru ca harul să producă acolo teofanii de iubire și de lumină”.

Deschis simultan anglicanismului și comunităților ieșite din Reformă, resimțind „emoția luterană a mântuirii și intuiția calvină a slavei lui Dumnezeu”, atras de dezgolirea extremă a *Sola Scriptura*, de liniștea quaker, ba chiar și

de evanghelistul etic al unui Tolstoi... Pentru Părintele Lev, într-adevăr, integrarea reciprocă a catolicismului și a ortodoxiei a îngăduit înflorirea acestui „catolicism evanghelic” la care visau marii spirituali protestanți. Și ar trebui oare să adăugăm că descoperise în plin război, încă de la finele lui 1914, în bivuacurile armatei britanice, *pietas anglicana*? Anglia, în care a slujit multă vreme, cu credincioșie, Fellowship-ul anglicano-ortodox al Sfântului Alban și al Sfântului Serghie a fost limanul său, la adăpost de îndârjirea și de deșartele polemici ale continentului.

A fost un precursor tocmai în acest context: precursor al unei viziuni sinodale a Bisericii, al unei ecesiologii euharistice, al unui creștinism deopotrivă mistic și social; mereu atent la dezvoltările Mișcării ecumenice, dar încă și mai mult la ecumenismul Buchenwald-ului și al Auschwitz-ului, astăzi am adăuga: și al Gulagului.

Acest „liber credincios” – dar respectând întotdeauna disciplina Bisericii care îi proteja libertatea – a fost mai întâi fascinat de Rusia creștină, „o mare zbuciumată de emoții”. Filosofii religioși și teologii emigrației, ale căror certuri a refuzat mereu să și le însușească, fiind un om care unește, nu unul care desparte, i-au permis să depășească tomismul învățat la Roma (și din care îi vor rămâne familiare câteva expresii, însă într-o cu totul altă sinteză). A descoperit astfel marea tradiție patristică, aceea a unei Biserici totodată misterice și pnevmatice, cale de unire cu Hristos și prin el cu Tatăl, în mișcarea Duhului Sfânt. O Biserică ce pune accentul pe bucuria pascală, pe crucea biruitoare, prin care „a intrat bucuria în lume”, „lumină veselă” care luminează totul în om și în univers. Nu doar „Dumnezeu și sufletul meu” al unui anumit augustinism, ci și un „pancreștinism” (inseparabil de un „panpnevmatism”) care smulge morții, neliniștii și iadului omenirea reunificată. Și, în ciuda atâtor

devieri, iubirea smerită, nebulia în Hristos, acel *iurodstvo* rusesc în care P. Lev vedea exorcizarea, ba chiar transfigurarea, unei violențe pe care o descoperea și în el.

Acest om al pasiunii trăia (murea) în chip necesar elanul, apoi potolirea pasiunilor sale. Așa a fost cu mitul rusesc. După aceea cu visul întemeietorului: întemeietor al unei ortodoxii occidentale, pe care o voia smerită și fragilă, fără spirit de orgoliu, nici de ură, în stare să mărturisească în Apus ceea ce este mai bun în ortodoxie, în stare să integreze în ortodoxie ceea ce este mai bun în modernitate și o deschidere ecumenică. Întemeietor trădat de apăsarea instituțională. Această ortodoxie locală avea să nască altfel, nu voit ci de la sine, datorită descendenților imigranților, cărora li s-au alipit în mod liber câțiva occidentali. Încă din 1935, după străfulgerarea de lumină care l-a izbit pe malul lacului Tiberiadei, dânsul s-a dezbărat de această pasiune, mânat de această întâlnire cu esențialul la a renunța în ce-l privește la ambiții, fie ele și de ordin duhovnicesc, ca și la marile țeluri, mereu îndepărtate. Dispus totuși să slujească: de unde participarea sa la reînnoirea antiohiană, rolul prescris dânsului de către Athenagora I, de consilier duhovnicesc pe lângă federația mondială a mișcărilor de tineret ortodoxe, *Syndesmos*, „Legătura”, intervențiile sale împăciuitoare pe lângă ortodocșii francofoni, pe care se străduia să îi adune în vederea unei mărturii comune.

Părintele Lev a cunoscut mereu ispita deznădejdiei, însă Dumnezeu nu l-a părăsit niciodată, venind la el în străfulgerarea lui Hristos din 1935, a Duhului din 1959, transformând în adâncul lui însingurarea și acedia în „vocație a pierzării”, da, a se pierde într-un abandon total pentru o ultimă re-creare. Exista în el, mai cu seamă în ultimii ani ai vieții sale, ceva dintr-un *stareț*, dar un *stareț* ironic, sarcastic chiar, fără îndoială din distanță și din pudoare. Cu copiii

lui duhovnicești era o ființă deopotrivă riguroasă și plină de compasiune, dezvăluind păcatul, dezvăluind totodată și exigența adevăratei vieți pe care o exprimă și o blochează în același timp. Formația sa psihanalitică – la Geneva, la sfârșitul Primului Război mondial, tradusese *Interpretarea viselor*, a lui Freud – îi permitea să abordeze lucid poftele cărnii, dar și să favorizeze intervenția harului, a lui *agape*, care mijlocește transferul *eros*-ului asupra prezenței lui Hristos, în care celălalt ni se înfățișează ca persoană și chip. Precursor și aici: „psihaliștii existenței”, ca și cercetările actuale ale unui Denis Vasse, Maurice Bellet, sau ale unei Marie Balmay...

Abordarea tainei, așa cum se oferă ea în marile lucrări din ultima etapă a vieții sale, este totodată, ca să facem apel la jargon (de care lui îi era silă!) foarte apofatică și foarte chenotică. Pentru dânsul, realitatea divină este dincolo de orice conceptualizare, putem doar sugera lumina care izvorăște din ea. Însă acest Dumnezeu de dincolo de Dumnezeu este totodată Cel răstignit – deopotrivă chinuit și biruitor – fără să-L putem despărți aici pe Tatăl de Fiul Său. Dumnezeu este nevinovat, Hristos rămâne răstignit pe toată suferința lumii, ca să transforme în înviere întunecata patimă a istoriei. Viziune hotărât eshatologică, în care Cel Ultim Se anticipează nu numai în euharistie ci și în clipă, în „sacramentul clipei prezente”. „Fie ca toate diminețile să fie pentru mine dimineața Paștilor!” Legea, atunci, îi face loc imaginii hristice, dumnezeiască și omenească totodată, singura care poate pătrunde și transforma inima omului. „Dincolo de moralism și de imoralism, Evanghelia”, adică taina persoanei și a comuniunii persoanelor. Căci „sâmbăta este pentru om, nu omul pentru sâmbătă”.

Spiritualitate personalistă, spiritualitate cosmică în același timp. Din sofologia rusă, și mai cu seamă din aceea

a lui Serghei Bulgakov, părintele Lev păstra intuiția „Principiului feminin”, care face frumusețea și transparența ființelor și a lucrurilor, cântecul, în ele, al Înțelepciunii.

Acest duhovnic care detesta clericalismul și teologia profesorilor se simțea chemat la prietenie cu cei care caută, dar cărora limbajul tradițional al Bisericilor le este străin. Înțelegea tentativa atee de a „trăi o viață rațională, tânără, spontană, eliberată de superstiții și de constrângeri antice”. Dar știa că moartea, disperarea și deci că orice „dorință de intensitate”, orice voință de a transgresa, sunt o aspirație către singura Transgresare definitivă, aceea a morții, Învierea. În Hyde Park, îi asculta pe atei și le vorbea la rândul său pentru a le spune despre puțința și uimirea de a iubi, despre Dumnezeuul nevinovat și răstignit care vrea să facă din noi ființe vii.

În primele rânduri ale acestor *ceilalți* cărora vrea să li se adreseze, evreii, cărora le consacră, în chiar momentul în care începe Shoah-ul, o carte de înțelegere și de dialog, *Communion in the Messiah*. Această întâlnire îl conduce la o lectură reînnoită a Scripturilor, la un nou stil de predică, în care marile imagini biblice înlocuiesc adesea conceptele elenismului. A fost cea de-a treia pasiune a sa, după feroarea rusă și după visul de a întemeia o ortodoxie occidentală. Și aici a urmat o decepție, atunci când, după război, sionismul simbolic și spiritual al lui Magnes sau al lui Buber a fost înlocuit de un sionism cuceritor și războinic.

Deja, mulțumită experienței libaneze, venea descoperirea islamului, fără să fi încetat vreodată să admire și să iubească „iudaismul spiritual”. Mai departe, grație muncii sale la Spalding Trust, legat de World Congress of Faith, a urmat descoperirea tradițiilor non-avraamice. Părintele Lev descoperă ceea ce s-ar putea numi „creștinismul” latent al marilor religii: în bakhti-ul hindus, compasiunea

budistă, amidismul japonez. Făcând aluzie la urmașul lui Gandhi, Vinoba Bhave, care străbătea satele Indiei pentru a obține o împărțire spontană a pământurilor în favoarea săracilor, zicea că vede mai multă evanghelie în această practică a dragostei active „decât în toate liturghiile pontificale”. Pretutindeni sunt la lucru cele două mâini ale lui Dumnezeu, Cuvântul și Duhul. Totul converge spre Hristos, cel care vine. Cea mai frumoasă dintre cărțile părintelui Lev, *Amour sans limites*, este în mod deosebit destinată atât ateilor cât și credincioșilor religiilor ne-creștine. Pentru a deschide – oricât de puțin – interioritatea asupra chipului, transcendența asupra vetrei tainice a Dragostei.

Iar cuvântul de final: „Hristos – îndrăznesc să zic – este cel care face unitatea vieții mele și a multelor ei căi”.

La ce bun să mai scrii, ca un copist care ar face o mediocră acuarelă după ce a contemplat imensa frescă. Cartea lui Élisabeth Behr-Sigel nu are nevoie de comentarii. Citiți-o, vă va introduce în respectul și în intuiția unei vieți și a unei slujiri, în „Dragostea fără margini”.

Olivier Clément